

МЕНЕДЖМЕНТ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

УДК 316.49(050)

*Полівко Л. Ю.,
викладач кафедри
соціальної політики,
Національний педагогічний
університет
імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

*Ярошенко А. О.,
д. філос. н., професор,
завідувач кафедри
соціальної політики,
Національний педагогічний
університет
імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна)*

ПОСЕРЕДНИЦТВО ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З НАЦІОНАЛЬНОЮ МЕНШИНОЮ РОМІВ

У статті висвітлено проблему соціального захисту національної меншини ромів в умовах сучасного суспільства, розкрито специфіку їх соціального обслуговування через нову форму соціальної роботи – посередництво.

Ключові слова: *роми, посередництво, фахівець із соціальної роботи, соціальні послуги.*

В статтє освещена проблема соціальної зашити національного меньшинства ромов в условиях современного общества, раскрыта специфика их соціального обслуговування через нову форму соціальної роботи – посередництво.

Ключевые слова: *цыгани, посередництво, специалист по соціальной работе, соціальные услуги.*

In the article the problem of social protection of the Roma minority in today's society, disclosed specifics of their social services through a new form of social work – mediation.

Keywords: *romany, mediation, expert in social work, social services.*

Постановка проблеми. Нині у нашій країні великого оберту набирає соціальна робота, яка охоплює значну кількість проблем, що потребують постійного вирішення. Фахівці соціальної сфери повинні володіти розширеними знаннями, вміти аналізувати проблемні ситуації, швидко реагувати та знаходити шляхи вирішення, мати у своєму арсеналі той широкий профіль знань, що забезпечить якісне надання соціальних послуг. Не зважаючи на популяризацію соціальної сфери, наша держава, все ж таки не має тієї кількості спеціалістів, які б на належному рівні виконували свої професійні обов'язки. Тому і виникає питання розширення навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах для підготовки різнопрофільних фахівців соціальної сфери, які будуть використовувати новітні форми роботи на практиці.

Однією з нових форм соціальної роботи при взаємодії з клієнтом може виступати посередництво, яке використовуються в Європі для вирішення нерівного доступу осіб із вразливих груп до працевлаштування, медичного обслуговування, якісної освіти, дотримання документів, підтверджуючих особу тощо. Адже у деяких країнах на практиці була доведена необхідність і корисність посередників у різних галузях. Важливість посередництва полягає також і в тому, що часто клієнт просто не обізнаний щодо самої послуги, не вміє на належному рівні захистити свої інтереси, не знає, яка соціальна установа може йому допомогти. Тому розширення знань спеціалістів із посередництва, розкриття основних його особливостей та впровадження його на практиці нині і виступає однією з актуальних питань сьогодення та є **метою** нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У практичній діяльності соціальна робота у взаємодії із соціальною політикою поступово почала розглядати проблему етнічних меншин, зокрема надання їм соціальних послуг і здійснення належного соціального обслуговування. Поняття етнічних груп, меншин, їх особливості та історію досліджували такі науковці, як О. Биков, Р. Вайнолі, І. Варзара, В. Гордузенко, В. Євтух, В. Журавський, В. Карташина, О. Картунова, Л. Міхненко, В. Погорілко, Т. Семигіна. Але наразі є лише невелика кількість праць із питань організації соціальної роботи з національними меншинами через посередництво. В Україні не вистачає навчальних програм і дисциплін, які б на належному рівні здійснювали б підготовку за такою професією, як посередник, зокрема не вистачає додаткових законодавчих змін для інституціоналізації посередників у офіційному переліку професій [1, 3, 4].

Посередництво, залишається сферою, яка залежить від західних донорів і потребує зовнішньої підтримки. Тим паче існує багато стимулів для подальшого розвитку ромського посередництва в Україні. Варто згадати НКЦ ROMED “Чіріклі” та Міжнародний фонд “Відродження”, які розробляють ромські програми щодо просування соціального посередництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Клієнтами соціальних служб є велика кількість різних категорій населення, серед них можуть бути й особи/сім’ї, що перебувають у складних життєвих обставинах, і вразливі категорії, і клієнти з групи ризику, особи, які опинилися в ситуації катастрофи тощо. Характер їхніх проблем достатньо розширений: існують звичайні проблемні ситуації, сімейного або організаційного характеру, існують проблеми і психологічного характеру, також часто клієнт звертається лише за матеріальною допомогою. Але не важливо, який зміст містить звернення клієнта, робота фахівця соціальної сфери буде полягати в тому, щоб максимально надати комплексну допомогу тому, хто за нею звернувся.

У більшості навчальних посібників, у наших законах, постановах, положеннях зустрічаємо стандартні категорії, які от прийнято вважати нашими клієнтами. У Постанові Кабінету Міністрів України № 896 від 21 листопада 2013 р. “Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)” до потенційних отримувачів соціальних послуг належать сім’ї: 1) члени яких є: одинока матір (батько); діти, розлучені

із сімей; інваліди та діти-інваліди; особи, в тому числі діти, які постраждали від насильства, жорстокого поводження та торгівлі людьми; батьки, у яких діти відібрані без позбавлення батьківських прав; засуджені до покарання у виді обмеження волі або позбавлені волі на певний термін, або особи, які повернулися з місць позбавлення волі; 2) опікуни (піклувальники); 3) у яких діти перебувають в інтернатних закладах або оформлюються до них; 4) що виявили намір відмовитися від новонародженої дитини [6].

У Законі України “Про соціальні послуги” – зазначається, що соціальні послуги надаються: громадянам, які не здатні до самообслуговування у зв’язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю і не мають рідних, які повинні забезпечити їм догляд і допомогу; громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах у зв’язку з безробіттям і зареєстровані в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, бездомністю, стихійним лихом, катастрофами, особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, якщо середньомісячний дохід цих осіб нижчий, ніж встановлений прожитковий мінімум; дітям і молоді, які знаходяться у складній життєвій ситуації у зв’язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами та жорстоким ставленням у сім’ї; особам, крім зазначених у частині п’ятій цієї статті, соціальні послуги в обсягах, визначених державними стандартами, можуть надаватися із встановленням диференційованої плати залежно від доходу таких осіб у порядку [2].

Дані категорії є сталими і з року в рік залишаються такими бути. Звісно не можна опускати той факт, що такі категорії дійсно потребують підтримки. Але крім звичних нам категорій, ми чомусь оминаємо одну із важливих категорій соціальної роботи, таку як ромська меншина, або як у народі прийнято називати “цигани”. Ця категорія незахищена і дуже рідко має можливість отримати належні соціальні послуги. Адже в нашому суспільстві наявні певні стереотипи та різного роду цькування щодо ромських громадян. В Україні наразі є достатньо категорій, яким варто надавати соціальну допомогу в першу чергу, і які повинні бути в центрі уваги (внутрьомньопереміщені особи, військовослужбовці та їх сім’ї), але у нашій статті ми хочемо звернути увагу на ромів, які є ще однією незахищеною категорією клієнтів соціальної роботи. Адже соціальна політика все ж таки направлена на соціальний захист населення, і якщо дана меншина проживає на території нашої держави, то і вона потребує певного соціального захисту

та тієї ж підтримки, яку отримують наші громадяни, будучи нашими клієнтами.

Цигани – розсіяна етнічна спільнота. З усіх національних меншин вони найменш інтегровані у суспільство, така відокремленість часто є причиною настороженого, а часом і ворожого ставлення суспільства до циган. Як стверджує Олена Макарова, заступник директора Інституту демографії і соціологічних досліджень: “Чим більше вони інтегровані, чим більше вони прагнуть бути зайнятими тими видами діяльності, що й основний контингент, тим і краще до них ставлення. У таких ромів і вищий рівень освіченості, і кращі заробітки, і вищий рівень життя”.

Практичний досвід показує, що, на жаль, у нас немає реально підготовлених фахівців, які впевнено можуть здійснювати соціальну роботу з ромськими меншинами. Обмежена кількість фахівців володіє елементарними знаннями щодо даної категорії, а більша частина спеціалістів не знають ні їхніх особливостей, ні традицій, ні звичаїв. Щоб отримати елементарні знання по роботі з даною категорією, і врешті-решт стати певним посередником між ромами та нашими, інколи не ідеальними соціальними установами, фахівцям потрібні додаткові курси підвищення кваліфікації, які ознайомлять їх із техніками, інструментами та стандартами надання соціальних послуг з урахуванням специфіки роботи з національними меншинами, включаючи ромську.

Головні виклики на шляху до ефективного розвитку мережі посередників пов’язані також із відсутністю програм, які підтримують посередництво. Нарощування потенціалу та збільшення зайнятості посередників залежить від здатності недержавного сектору залучити західні фонди для виплат заробітної плати посередникам; політична нестабільність в Україні ускладнює розбудову інституційного партнерства, оскільки чиновники, особливо на національному рівні, часто змінюються; зростання рівня бідності; велика частка прогресу в інституційному розвитку посередництва стала можливим завдяки зацікавленим окремим особам, які готові співпрацювати з ромськими організаціями тощо.

Запровадження нової навчальної дисципліни, яка спрямована на посередництво як форму соціальної роботи, забезпечить підготовку спеціалістів, які кваліфіковано зможуть надавати соціальні послуги саме ромським меншинам і захищати їх інтереси у державних установах. Тому загальна мета навчальної дисципліни повинна полягати у сприянні ефективній міжкультурній взаємодії всіх соціальних груп

українського суспільства, включаючи національні меншини, та застосуванні посередництва для поліпшення комунікації та співпраці між ромським населенням і надавачами соціальних послуг; у забезпеченні інтеграції правозахисного підходу в наданні послуг представниками ромського населення, громадам тощо; підтримці роботи соціальних працівників з урахуванням децентралізації, надаючи інструменти для планування і здійснення їх діяльності, які заохочують демократичну участь при створенні умов для розширення прав і можливостей громад/осіб із числа ромської національної меншини.

Як технологія соціальної роботи соціальне посередництво використовується також для встановлення та розвитку соціальних взаємовідносин між різними сторонами: клієнтом і організаціями та установами соціальної сфери; державними організаціями, які уповноважені проводити соціальну роботу, і неурядовими організаціями та установами, між спеціалістами та фахівцями різного профілю діяльності [8].

Ромські посередники – це відносно новий феномен в Україні, і поки що офіційна професія посередника не визнана державою. У нашій країні посередницькі функції соціального працівника можуть бути відображені в його функціональних обов'язках. Встановлюючи та підтримуючи соціальні зв'язки і взаємовідносини, соціальний працівник створює соціально-педагогічні, соціально-психологічні, соціально-правові та управлінські умови щодо поліпшення становища особистості, нормалізації її життя. Чинovníки, спеціалісти, які працюють в управліннях соціального захисту населення, службах зайнятості, соціальних службах, виступають у ролі посередників при розгляді скарг громадян із таких питань, як нерівність, дискримінація, цькування, приниження, також у забезпеченні рівноправ'я при найманні на роботу і на робочі місця.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що представництво інтересів клієнтів є певною складовою індивідуальної соціальної роботи. Різноманітність видів представництва в соціальній роботі свідчить про багатосторонність діяльності представника інтересів клієнтів, яка варіюється від захисту прав та інтересів клієнтів на рівні громади та забезпечення їх необхідними послугами до лобювання змін у законодавстві та відстоювання прав певної групи клієнтів на політичному рівні. Крім того, послуги з представництва надають як одному клієнту, так і певній групі. Фахівці соціальної сфери можуть надавати послуги представництва безпосередньо або навчити відповідним вмінням і навичкам волонтерів.

Найвагомішим аргументом на користь такої роботи є потреби вразливих груп клієнтів у отриманні належних медичних та соціальних послуг, які надаються медичними працівниками та представниками органів влади у контексті позитивного – недискримінаційного та шанобливого – ставлення до них, а також спілкування з ними у процесі вирішення відповідних життєво важливих питань.

Система соціальної роботи завжди є відкритою, тісно переплітається з іншими системами: економікою, політикою, культурою, етикою, екологією, побутовим обслуговуванням. Розуміння, бачення зв'язків системи в цілому визначає роботу соціального працівника як посередницьку між державними інститутами та особою суспільства, громадянина та члена спільноти.

Суспільна інтеграція ромів має тривати, потрібно докладати більше зусиль для того, аби підтримувати вже існуючі програми. Зокрема варто виносити на державний розгляд питання пов'язані з ромськими посередниками для просування інституціоналізації їхньої професії (написання науково-методичних посібників, проведення методичних семінарів і тренінгів, впровадження нових навчальних дисциплін у ВНЗ України), використовувати закордонний досвід, упроваджувати підготовку посередників, збільшувати фінансові ресурси, сприяти розвитку системи невеликих грантів на соціальні послуги, покращувати розуміння проблем ромів в Україні, проводячи спеціальні дослідження.

Література:

1. Євтух В. Б. Етнічна меншина: поняття, ознаки, функції / В. Б. Євтух // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 1–2. – С. 159–174.

2. Закон України “Про соціальні послуги” // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 45. – Ст. 7.

3. Колодний А. Цигани: їх історія, вірування і звичаї / А. Колодний // Історія релігії в Україні : у 10-ти т. / за ред. А. Колодного. – Т. 7 : Релігійні меншини України. – К. : Український видавничий консорціум. – 2011. – 600 с.

4. Міхненко Л. В. Сутність, принципи та завдання соціальної роботи з етнічними групами в Україні / Л. В. Міхненко // Publishing house Education and Science s. r. o. – Praga, 2011.

5. Оцінювання потреб клієнта соціальних служб: методичні рекомендації для закладів та установ, що працюють із вразливими групами населення / за ред. Л. Л. Сідельнік. – К. : ТОВ “ЛДЛ”, 2007. – 208 с.

6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)” // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 896.

7. Теорії і методи соціальної роботи : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – 328 с.

8. *Тюптя Л. Т.* Соціальна робота: теорія і практика : навчальний посібник / Л. Т. Тюптя, І. Б. Іванова. – К. : ВМУРОЛ “Україна”, 2004. – 408 с.